

Posudek na diplomovou práci

Jan Hřibal: *Apollónios Dyskolos a jeho spis Peri antónymias. Úvodní studie a komentovaný překlad části textu*

Magisterská diplomová práce Jana Hřibala je rozdělena do tří částí. První z nich, obsáhlejší "Úvodní studie" (s. 6-108) zahrnuje nejprve přehled edicí a překladů díla nejvýznamnějšího řeckého gramatika Apollónia Dyskola (kolem 80 – kolem 160 n. l.) a přehled základní sekundární literatury k němu (kap. 1.2), dále informace o jeho osobě (1.3) a jeho spisech (1.4). Následuje výborná, velice instruktivní kapitola věnující se Apollóniovu jazykovému stylu a terminologii (1.5). Zde J. Hřibal podává vlastní (alespoň rozumím-li tomu správně) soupis charakteristických znaků Apollóniova stylu: hovorovost, eliptičnost ad. Terminologickým otázkám věnuje obzvláštní pozornost jak Apollónios sám, tak zcela oprávněně i diplomand; v tomto ohledu je diplomová práce opravdu mimořádně dobře zvládnutá. Diplomand samostatně zpracoval dvě rozsáhlé terminologické tabulky, první obsahující základní gramatickou terminologii objevující se v Apollóniových spisech (s. 34-36), druhou obsahující speciálnější terminologii excerpovanou z dále překládané části spisu *Peri antónymias*. Velice chvályhodná je stálá diplomandova snaha vyhnout se jakýmkoli anachronismům při překladu gramatických termínů (diplomand by se měl do budoucna vyvarovat užívání nenáležitého tvaru „anachronistický“ namísto správného „anachronický“ – jako archaismus-archaický, organismus-organický apod.). Kapitola 1.6 obsahuje „Teoretický úvod k Apollóniově nauce o jazyku“; tuto kapitolu lze opět jen pochválit, má rozumný rozsah, téma je srozumitelně členěno a jednotlivé body výkladu jsou dobře ilustrovány na příkladech z textů. Totéž lze říci i o poslední části úvodní studie, kap. 1.7, věnované již konkrétně spisu *Peri antónymias*.

Zvolený styl dobře odpovídá žánru diplomové práce, výklad je jasný a srozumitelný, dokonce i vcelku čtivý. Lze snad vytknout jediné nápadně vysoké množství asyndetických spojení (inspirace stylem Apollónia Dyskola?) a zejména extrémní nadužívání instrumentálu na místě nominativu v přísudku („XY je zájmenem“, „XY jsou složenými slovy“, „je pravdou, že...“, „je mým synem“ a mnoho dalších). Proti tomuto znaku domněle vyššího stylu brojil již Gebauer svým proslulým posměšným „tráva je zelenou“. Doporučuji pozornosti diplomanda např. článek F. Štíchy „Konkurence nominativu a instrumentálu přísudkového substantiva v současné spisovné češtině“, *Naše řeč* 63,4, 1980 (dostupný na internetu). Množství překlepů a gramatických chyb (zejména chybějící nebo přebývající interpunkční čárky) je přijatelné (označuji je přímo v textu práce), i když v takto kvalitní práci by bylo lze očekávat v některých úsecích ještě větší pečlivost.

Níže uvádím některé konkrétní návrhy na opravy nebo body do diskuse týkající se první části diplomové práce:

- Nejsem si jista, zda je na s. 32 použito ve správném významu slovo „dialogismus“.
- Na s. 48, ř. 5-6, je pro mě nesrozumitelná část věty „básníci mají v rámci své volnosti...“
- Na s. 67, příklad č. 53 : Nebylo by možné překládat „adverbium ... doplňuje význam slovesného tvaru“ namísto „předznamenává slovesný tvar“?

- Na s. 81, překlad příkladu č. 79 by bylo třeba ještě upravit: „... nevyjadřují činné osoby, které by mohly vyjadřovat trpný rod...“ nedává dobrý smysl.

- Na s. 99 zůstala zcela jistě omylem chyba v překladu příkladu č. 107: „Třetí osoba je ta, která sama k nikomu nemluví, ani se nemluví k ní (nikoli o ní).“

- Na s. 106 je ne zcela srozumitelný překlad příkladu č. 119: „... aby zaplňovalo pozici jména a slovosled u slovesa“.

Druhou část diplomové práce (s. 109-139) tvoří překlad úvodních částí Apollóniova spisu *Peri antónymias* (GG II,1,1,3.1-17.17). Na něj navazuje, coby třetí část, obsáhlý komentář (s. 140-208), v němž diplomand vysvětluje obtížnější místa Apollóniova textu i důvody, proč překládá právě zvoleným způsobem, v některých případech upozorňuje též na některé textověkritické problémy. Diplomand zde projevuje samostatný úsudek, sám navrhuje členění textu, s texty jiných badatelů pracuje s pokorou, ale nenechá se jimi slepě vést, nýbrž v relevantních případech je i kritizuje nebo doplňuje. Jako poněkud apriorní, anebo alespoň ne vždy dobře zargumentovaná, se mi v některých případech jeví opozice vůči Brandenburgovu překladu (viz níže).

Styl překládaného textu, jak bylo již uvedeno výše, vykazuje prvky hovorovosti a eliptičnosti; s něčím takovým se v překladu setkáme málo. J. Hřibal má spíše tendenci svým překladem originál vylepšovat a dovysvětlovat. Takový postup ale nemusí být nutně považován za nesprávný: vezmeme-li Apollóniov styl jako typický příklad odborného stylu své doby, pak překlad J. Hřibala této charakteristice přesně odpovídá, ač stylové prostředky jsou výrazně jiné.

V textu překladu a komentáři bych ráda upozornila na tato sporná místa:

- pag. 3, ř. 9-11: překlad „... jedná správně“ (či v komentáři v pozn. 5 zřejmě omylem ponechané „nemýlí se“) se mi zdá nešikovný. Vhodnější by zde byl doslovnější, stručnější překlad. Kromě toho, Brandenburgovo řešení se mi zde zdaleka nejvíce tak zavrženíhodné: nemůže παρὰ τισι v předchozí větě znamenat „ohledně některých termínů“ (nikoli „u některých učenců“)?

- pag. 3, ř. 12: Není možné překládat stručněji jako „slova, která se ohýbají po/v osobách“? (Překlad zde dle mého názoru příliš vylepšuje originál.)

- pag. 3, ř. 18: i [sw~ je dle mého názoru třeba překládat „kromě toho, navíc, a dále“ (je to pokračování, potvrzení předchozí argumentace), nikoli „na druhé straně“.

- týž řádek: Nabízím k úvaze, zda by $\text{futurum oúk παραληφθήσονται}$ nemohlo mít význam „neodvozuje, jak uvidíme dále, ...“ (je nutné velice pochválit, že si J. Hřibal všímá těchto aspektových záležitostí, viz i např. pozn. 3; použití časů/vidů v řeckých a latinských odborných textech se zdá být velice zajímavé a málo zkoumané – v dané otázce se vždy pracuje spíše s narativními texty).

- pag. 4, ř. 1-2: Domnívám se, že spojku εί (nejen zde) by bylo možné překládat spíše „vzhledem k tomu, že...“ Celou větu by bylo možné přeložit srozumitelněji: „Vzhledem k tomu, že vymezení nějaké věci je jejím označením a že zájmena představují vymezení osob, je přijatelné/obhajitelné, že Tyrannios nazývá zájmena označení.“

- pozn. 21: Mezi ἀντώνυμον a ἀντωνυμία nejde o vztah hyponyma a hyperonyma, nýbrž konkréta a abstrakta (používaného i jako konkrétem).

- pozn. 23: J. Hřibal je zde dle mého názoru neodůvodněně přísný k Brandenburgovi. Sám, domnívám se, nepochopil správně Apollóniovu argumentaci. Apollónios požaduje, aby se definovala „zájmenost“ (tedy podstata kategorie zájmen), nikoli „zájmeno“ jako takové.
- pozn. 27: Nemohl mít Apollónios na mysli pozdní ξενοδοκέω (× ξενοδοχέω)?
- pag. 4, ř. 23-27: Syntax překladu je zde výrazně odlišná oproti originálu, a to ke škodě Apollóniově argumentaci.
- pag. 5, ř. 15: J. Hřibal zde, domnívám se, nepochopil správně smysl textu: nejde o „nepřeložitelnou slovní hříčku“ (pozn. 43). Stoikové argumentují tak, že subst. ἄρθρον v běžném pojetí znamená „kloub“ (= celé spojení) i „končetina“ (= část spojení), a analogicky lze tento termín užít i v gramatice (kloub = zájmeno, končetina = člen v užším slova smyslu). Viz i dále v překladu na pag. 9 s pozn. 91.
- pag. 6, ř. 18-19: Správný překlad by zde dle mého názoru měl znít: „Jen jednu osobu vyjadřují a na –
o končí i neutra αὐτό a ἐκεῖνο.“ (aktuální členění)
- pag. 8, ř. 2: ταρασσονται – možná spíše „nechájí se otrást (tj. výkladem o homonymii)“, než „jsou zmateni“.
- pag. 8, ř. 7-8: Překlad souvětí nedává smysl; část „nebude to vůbec jeho nedostatkem“ se dle mého názoru vztahuje k předchozímu výkladu (tj. „není to v rozporu s předchozím výkladem“), nikoli k typu zájmenné syntaxe.
- pag. 11, ř. 20-21: Brandenburgův překlad se mi zde jeví mnohem lepší než Hřibalovo „... se lze snažit o důkaz“.
- pag. 12, ř. 23: Místo překlad „..., jestliže zde není žádný důkaz?“ bych doporučovala spíše volnější: „...? Pro tohle už opravdu není žádný argument“. (Jak vyplývá z poznámky, J. Hřibal, tak jako i na jiných místech, správně identifikoval problém, snaží se ho řešit, ale zvolené řešení nakonec není zcela uspokojivé.)
- pag. 13, ř. 5: Překlad „jak by pak nebyli směšnými (sic!) ti, kteří tvrdí, ...“ je zbytečně otrocký.
- pag. 15, ř. 26: Spojení „odpadá význam“ je nesrozumitelné.
- pozn. 175: Že by οτι mohlo ve větě stát ve významu ὅτι se mi nezdá zdaleka tak nepravděpodobné.

Výše uvedené námitky či příspěvky do diskuse nemění nic na tom, že považuji diplomovou práci za velice kvalitní; naopak, právě její kvalita vede recenzenta k tomu, aby na ni uplatňoval vysoké nároky jako na standardní vědeckou práci. J. Hřibal suverénně zvládl svůj obor; práce obsahuje vše, co má filologicky orientovaná práce obsahovat. Jednoznačně splňuje nároky kladenou na magisterskou diplomovou práci. Navrhuji hodnocení „výborně“.

14. srpna 2012

doc. Lucie Pultrová, Ph.D.